משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה לשני בני אדם לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה בדמים בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים לימים נזדווגו זה אצל זה אמר לו בעל חריץ לבעל התל מכור לי תילך אמר לו טול אותה בחנם והלואי [1]ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב ת"ר ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה (א) ומה מעבדות לחירות אמרי' שירה ממיתה לחיים לא כל שכן אי הכי הלל נמי נימא (ב) א)לפי ב)שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ היכי אמרינן שירה כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה רב נחמן אמר ג)קרייתא זו הלילא ד) (ג) רבא אמר בשלמא התם [2]הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן ה)בין לרבא בין לר"נ קשיא והא תניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון ותו ליכא והכתיב [3]ויהי איש אחד מן הרמתים צופים אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל מיהוה טובא הוו כדתניא הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה רבי שמואל בר נחמני אמר אדם הבא משתי רמות שצופות זו את זו רבי חנין אמר אדם הבא מבני אדם שעומדין ברומו של עולם ומאן נינהו בני קרח דכתיב [4]ובני קרח לא מתו ו)תנא משום רבינו מקום נתבצר להם בגיהנם ועמדו עליו שבע נביאות מאן נינהו שרה מרים דבורה חנה אביגיל חולדה ואסתר שרה דכתיב [5]אבי מלכה ואבי יסכה ז)ואמר ר' יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקדש שנאמר [6]כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ד"א יסכה שהכל סוכין ביופיה מרים דכתיב [7]ותקח מרים הנביאה אחות ח)אהרן ט)ולא אחות משה אמר ר"נ אמר רב שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן ואומרת עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל ובשעה שנולד נתמלא כל הבית כולו אורה עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתיך וכיון שהשליכוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה ואמר לה בתי היכן נבואתיך היינו דכתיב [8]ותתצב אחותו מרחוק לדעת מה יהא בסוף נבואתה דבורה דכתיב [9]ודבורה אשה נביאה אשת לפידות מאי אשת לפידות שהיתה עושה פתילות י)למקדש [10]והיא יושבת תחת תומר מאי שנא תחת תומר אמר ר' שמעון בן כ)אבשלום משום יחוד דבר אחר ל)מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל שבאותו הדור לא היה להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים חנה דכתיב [11]ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' רמה קרני בה' מ)רמה קרני ולא רמה פכי דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן [12]אין קדוש כה' כי אין בלתך נ)אמר רב יהודה בר מנשיא אל תקרי בלתך אלא לבלותך שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו אבל הקדוש ברוך הוא מבלה מעשה ידיו ואין צור כאלהינו ס)אין צייר כאלהינו אדם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים אבל הקב"ה צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים אביגיל דכתיב [13]והיה היא רוכבת על החמור ויורדת בסתר ההר בסתר ההר מן ההר מיבעי ליה אמר רבה בר שמואל על עסקי דם הבא מן הסתרים נטלה דם והראתה לו אמר לה וכי מראין דם בלילה אמרה לו וכי דנין דיני נפשות בלילה אמר לה

מורד

משל דאחשורוש והמן כו'. כלומר יש ללמוד מאחשורוש שאף בדעתו היה להשמידן: ע)**להחזירן למוטב.** שגזרו עליהן תעניות לתשובה כדכתיב פ) צום ובכי ומספד שק ואפר יוצע לרבים: **חוץ ממקרא מגילה.** ואם תאמר נר חנוכה כבר פסקו הנביאים אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי: **מעבדות לחירות.** ביציאת מצרים אמרו שירה על הים: **הלל נמי נימא.** שהוא שירה: הכי גרסי' **אמר רבא בשלמא התם כו' ולא עבדי פרעה.** שהרי לחירות יצאו: **אכתי עבדי אחשורוש אנן.** דלא נגאלו אלא מן המיתה: **בין לרבא.** דאמר להכי לא אמרי הלל דאכתי עבדי אחשורוש הוו הא לאו הכי אמרינן: **בין לרב נחמן.** דאמר קריאת מגילה במקום הלל: (ד) **הוכשרו שאר ארצות לומר שירה.** על נס המאורע להם: **ותו ליכא.** נביאים: **נבואה שהוצרכה לדורות.** ללמוד תשובה או הוראה וכל הנך מ"ח הוצרכו. והלכות גדולות (ה) מנויין מסדר עולם [א] אברהם יצחק יעקב משה ואהרן יהושע פנחס ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים (שופטים ב) זה פנחס ויבא איש האלהים אל עלי (שמואל א ב) זה אלקנה עלי שמואל גד נתן דוד שלמה עידו קרא צ)אל המזבח בבית אל ק) מיכיהו בן ימלה בימי אחאב עובדיה אחיה השילוני ויהוא בן חנני בימי אסא עזריה בן עודד חזיאל [הלוי] מבני מתניה אליעזר בן דודו ממורישה כולן בימי יהושפט בדברי הימים (ב כ) ובימי ירבעם בן יואש הושע עמוס ובימי יותם מיכה המורשתי ובימי אמציה אמוץ אמר לאמציה מדוע דרשת אלהי אדום ר) ואליהו ואלישע ויונה בן אמיתי ישעיה בימי מנשה יואל נחום חבקוק בימי יאשיה צפניה אוריה מקרית יערים ירמיה בגולה יחזקאל דניאל בשנת ב' לדריוש ברוך נריה שריה מחסיה חגי זכריה מלאכי ומרדכי בלשן בסדר עולם ועל דניאל אמרינן לעיל (דף ג.) אינהו נביאי ואיהו לאו נביא אלא אפיק דניאל ועייל שמעיה שאמר לרחבעם ש) אל תעלו ולא תלחמו עם אחיכם בני ישראל. ת)שנים לא ידעתי[=ב]: **נתבצר להם.** לשון גבוה כמו ובצורות בשמים (דברים ט): **כשהיא אחות אהרן.** ועדיין לא נולד משה: **פתילות למקדש.** (ו) משכן שילה: **משום יחוד.** שהוא גבוה ואין לו צל ואין אדם יכול להתייחד שם עמה כמו בבית: **לב אחד.** שרף יש לו כמו אילן אבל אין לו בענפיו אלא בגזעו על פני כל גובהו: **רמה קרני ולא רמה פכי.** זו היא נבואתה שנתנבאית על שאול ויהוא שלא תימשך מלכותן. במשיחת דוד ושלמה כתיב א) קרן השמן ובמשיחת שאול ויהוא כתיב ב) פך: **וכי רואין דם בלילה.** שנאמר (שמואל א כה) אם אשאיר לנבל עד אור הבקר משתין בקיר שמע מינה דהוה בלילה. וכי מראין דם בלילה אם טמא או טהור הלא צריך להבחין מראיתו אם מה' דמים הטמאים כאשה הוא: **וכי דנין דיני נפשות בלילה.** והא כתיב (ירמיה כא) דינו לבוקר משפט וכתיב והוקע אותם לה' ג) נגד השמש (במדבר כה):

כליתני

משום יחוד. כשבאין אליה בני ישראל למשפט: **דכתיב** ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה'. וה"נ הוה מצי לאתויי כל הפרשה שכל הנבואה על סנחריב ונבוכדנצר והמן כמו שתרגם יונתן אלא קרא דריש פרשתא נקט:

מורד

מסורת הש"ס

א) עי' רי"ף ורא"ש, ב) ערכין י. ע"ש, ג) שם, ד) גי' רי"ף, ורא"ש ד' ויגילא מתקיף לה רבא מי דמי בשלמא, ה) [ערכין י: ע"ש היטב], ו) סנהדרין קי., ז) סנהדרין סט:, ח) [סוטה יב: ע"ש], ט) [צ"ל וגי' אחות אהרן ולא וכו'], י) [צ"ל משכן וכן איתא בילקוט], כ) [צ"ל אבי שלום יעוי' תוס' יומא לח: ד"ה דלא ותוס' כתובות קד: ד"ה שני], ל) [סוכה מה:], מ) כריתות ו. הוריות יב., נ) ברכות י., ס) ע"ש, ע) [צ"ל החזירתן], פ) [אסתר יד], צ) אל המזבח יעדי החוזה בד"ה ב ט ואפשר עידו החוזה הנזכר בד"ה ב יב היינו יעדי, ק) [מ"א יג], ר) [ד"ה ב כ], ש) [ד"ה ב יא], ת) ושנים לא ידעתי א' עודד הנביא ד"ה ב ט"ו לפי פי' רד"ק ואחד חנני הרואה ד"ה ב ט"ז שהתנבא על אסא ולפי פשוטו כשמוזכר הנביא בשמו ושם אביו בנבואה בידוע שהוא נביא בן נביא וא"כ עזריה בן עודד ויהוא בן חנני נחשבים לנביאים המה ואביהם גם יש לחשוב זכריה בן יהוידע הכהן ד"ה ב כד גם עודד הנביא שהתנבא בימי פקח בן רמליהו ד"ה ב כח, א) [ש"א טז מ"א א], ב) [ש"א י מ"ב ט], ג) נגד השמש ודוד אמר אם אשאיר לנבל מכל אשר לו עד אור הבקר.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ר' יהושע בן קרחה קל וחומר ומה מעבדות לחירות: (ב) שם הלל נמי נימא אמר ר' יצחק לפי שאין וכו' שבחוצה לארץ והדר יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ ואמרי' הלילא התם כדתניא עד כצ"ל: (ג) שם קרייתא זו הלילא מתקיף לה רבא מי דמי בשלמא התם: (ד) רש"י ד"ה בין לר' נחמן וכו' הלל הס"ד ואח"כ מ"ה לא הוכשרו: (ה) ד"ה נבואה וכו' והלכות גדולות הן מניין ורובן יש ללמוד מסדר עולם וכו' קרא על המזבח וכו' בימי יאשיה לפניה וירמיה ואוריה מקרית יערים ליהויקים בגולה יחזקאל דניאל: (ו) ד"ה פתילות למקדש. למשכן שילה בשעה שבני אדם באין ליטול עצה ממנה יושבת תחת תומר שלא תשב עמהם בסתר משום יחוד שהוא גבוה ואין לו צל ואין אדם יכול להתייחד שם עמה כמו בבית ותחת שאר אילנות יש צל שיש להם ענפים סמוך לעיקרן הס"ד:

מוסף רש"י

קרייתא. קריאת המגילה (ערכין י:). **מקום נתבצר להם בגיהנם.** מלשון עיר בצורה, התקין להן הקב"ה מקום גבוה שלא העמיקו כל כך בגיהנם ולא מתו (סנהדרין קי.). **שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן.** עד שלא נולד משה והיינו הנביאה אחות אהרן (סוטה יב:). **מה תמר זה אין לו אלא לב אחד.** כעין מוח יש בו כגון בענפי הלולב והגפן, ואין לו אלא כעין האמצעי הזקוף ועולה וגדל למעלה ולא בבריותיו ומכבדותיו (סוכה מה:).

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ג מהל' חנוכה הל' ו טוש"ע א"ח סי' תרצג סעי' ג]:

◆

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה נבואה כו' אברהם כו'. נ"ב אבל בסדר עולם לא חשיב אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן עלי שלמה נריה מחסיה וחשיב במקומם ג' בני קרח אסף והימן ואיתן וידיתן וזכריהו הכהן ודניאל כי לא חשיב במ"ח נביאים רק אחר מות משה אף שבנביאות חשיב כי לא היו רק ז' וכן נריה ומחסיה לא נכתבו נבואתן ולא נקראו נביאים וכן עלי ושלמה וע"ל ע"ו ברוך בן נריה כו': [ב] שם בסה"ד שנים לא ידעתי. נ"ב והם חגי ועודד:

◆

רבינו חננאל

ת"ר מ"ח נביאים ושבע נביאות לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפי' אות אחת חוץ ממקרא מגילה. ואלו הן מ"ח נביאים משה ואהרן ואסיר ואלקנה ואביאסף בני קרח נתנבאו במדבר. יהושע, פנחס, אלקנה, גד החוזה, נתן הנביא, אסף, הימן, ידותון, שמואל. דוד, א) אחיה, שמעיה, עדוא, עזריה[ו] בן עודד, חנני הרואה, יהוא בן חנני, אליהו, מכיהו, עובדיהו, אלישע, (יחזקאל) [יחזיאל], אליעזר בן דודהו, יונה בן [אמיתי], זכריה בן יהוידע, אמוץ, חבקוק, צפניה(ו) בן כושי, ירמיה, ישעיה, יחזקאל, דניאל, ברוך בן נריה, שריה בן מחסיה, מרדכי בלשן, הושע בן בארי, עמוס, מיכה המורשתי, יואל בן פתואל, נחום, חגי, זכריה, ומלאכי. שבע נביאות שרה, מרים, דבורה, וחולדה, חנה, ואביגיל, ואסתר.

א) אולי צ"ל כאן שלמה.

◆

תורה אור השלם

1. וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהָמָן בֶּן הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר הַיְּהוּדִים: אסתר ג י
2. הַלְלוּ יָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ: תהלים קיג א
3. וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם צוֹפִים מֵהַר אֶפְרָיִם וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן יְרֹחָם בֶּן אֱלִיהוּא בֶּן תֹּחוּ בֶּן צוּף אֶפְרָתִי: שמואל א א א
4. וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ: במדבר כו יא
5. וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת נָחוֹר מִלְכָּה בַּת הָרָן אֲבִי מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה: בראשית יא כט
6. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל הַנַּעַר וְעַל אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע: בראשית כא יב
7. וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאןָ כָל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת: שמות טו כ
8. וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ: שמות ב ד
9. וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא: שופטים ד ד
10. וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט: שופטים ד ה
11. וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ לִבִּי בַּיְיָ רָמָה קַרְנִי בַּיְיָ רָחַב פִּי עַל אוֹיְבַי כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ: שמואל א ב א
12. אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ: שמואל א ב ב
13. וְהִיא הָיְתָה רֹכֶבֶת עַל הַחֲמוֹר וְיֹרֶדֶת בְּסֵתֶר הָהָר וְהִנֵּה דָוִד וַאֲנָשָׁיו יֹרְדִים לִקְרָאתָהּ וַתִּפְגֹּשׁ אֹתָם: שמואל א כה כ